

PIOTR STĘPIEŃ

Instytut Filologii Klasycznej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza
Collegium Maius, ul. Fredry 10, 61-701 Poznań
Polska – Poland

TEKST I RESPONSIJA W E. *Suppl.* 72-80

ABSTRACT. Stępień Piotr, *Tekst i responsja w E. Suppl. 72-80* (Text and respension in E. *Suppl.* 72-80).

In this article the author argues for the correctness of the text and the irregular respension transmitted for E. *Suppl.* 72-80. He discusses two commonly accepted emendations for the antistrophe, which are then showed to be unsatisfactory for contextual reasons. Analysing the text of the strophe, he presents the special use of the noun *prospolos* in Greek drama; this allows him to reject Heath's emendation for the strophe. Finally the author specifies three compositional characteristics of the lyrics of Euripides' *Suppliants* which make the text and the irregular respension in question highly probable in the form in which they are transmitted by the *codex unicus* L.

Key words: textual criticism, lyric metres, strophic structure.

W pracach poświęconych metryce greckiej podkreśla się jej ważną rolę w krytyce tekstu. Zasady i prawa metryczne, które są owocem badań, prowadzonych przez nowożytnych uczonych od ponad dwustu lat, pozwalają wydawcom na ingerencję w przekazany tekst, nawet jeśli od strony treściowej jest on bez zarzutu. Z taką właśnie praktyką spotykamy się w E. *Suppl.* 72-80 – w liniach, które pozostają we wzajemnej responsji stroficznej. Tradycja rękopiśmienna dla tej tragedii opiera się na *codex unicus* L (wszystkie inne uznaje się za jego odpisy¹), który dla odpowiadających sobie linii 72-80 prezentuje następujący tekst:

strofa	antystrofa
διῒδοϋ, ϙϙοῶσι prospōlwn cšrej	πολύποnoj, αἶj TM x ϙlibῒtou pštraj
≡ ≡ ≡ ≡ -- ≡ -- ≡ - ≡ -	ia lec ≡ ≡ ≡ ≡ --- ≡ ≡ - ≡ -
ia tl	

Z pewnością nie można wysunąć żadnych zastrzeżeń co do sensu tekstu przekazanego przez kodeks L. Zastrzeżenia takie budzi jednak nieregularna responsja, w której ramach kolonowi *ia lec* w strofie odpowiada *ia tl* w antystrofie. Tego rodzaju odpowiedniość stroficzna pomiędzy dwoma różnymi rodzajami miar² nie jest poświadczona w żadnym innym passusie w trage-

¹ Por. C. Collard (ed.), *Euripides „Supplices”*, Leipzig 1984, s. V, oraz J. Diggle (ed.), *Euripidis fabulae*, t. II, Oxford 1981, s. V.

² Odmiennej charakter metryczny wykazują tu *lec* oraz odpowiadający mu *tl*.

dii, co skłania uczonych do podejmowania prób, mających na celu przywrócenie responsji dla tych linii. Jeśli więc zakładamy, że tekst jest zepsuty, to ewentualna poprawka powinna odnosić się albo do $\text{prosp}\Omega\text{wn} - \cong - \text{w}$ strofie, albo do $\text{cl}\text{lib}\text{ftou} - \cong \cong - \text{w}$ antystrofie, te wyrazy bowiem są przyczyną nieregularnej responsji.

W antystrofie $\text{cl}\text{lib}\text{ftou}$ daje doskonały sens i wyrażenie $\text{cl}\dots\text{batoj}$ pŕtra jest poŕwiadczone w tak wielu miejscach w poezji, że stanowi niemal utarty zwrot³. Fakt ten podpowiada nam, na czym mógł polegać mechanizm ewentualnego zepsucia. Otóż jeśli odczytany w Homerze kopista napotkał tu mało znany lub wręcz niezrozumiały dla siebie przymiotnik i przymiotnik ten wykazywał podobieństwa fonetyczne i graficzne z $\text{cl}\dots\text{batoj}$, uznał za pewne, że ma do czynienia z błędem, który należy poprawić zgodnie z tym jak mu to podpowiadała jego wiedza i tzw. obycie z językiem literackim. Poprawka libftou , zaproponowana przez Wilamowitza i przyjęta przez Diggle'a, zdaje się uwzględniać ów mechanizm zepsucia, ponieważ po pierwsze przymiotnik $\text{il}\dots\text{blhtoj}$ jest podobny fonetycznie i graficznie do $\text{cl}\dots\text{batoj}$, po drugie jest to słowo wyjątkowo rzadkie⁴. Koniektura Wilamowitza podlega jednak poważnemu zarzutowi, który w dużym stopniu osłabia jej prawdopodobieństwo. Otóż jest to epitet nie poŕwiadczony nigdzie indziej w literaturze greckiej.

Innym sposobem poprawienia tekstu w antystrofie jest zaproponowane przez Hermanna i zaakceptowane przez Dale $\text{libr}\Omega\text{cou}$ ⁵. Znaczenie tego wyrazu („obmywany przez morze”) nie pasuje jednak do kontekstu, w którym mowa o „wilgotnej kropli spływającej ze skały” ($\text{Øgr}'$ 'šousa stagēn). Obraz ten wyklucza gwałtowne oddziaływanie fal morskich na skały⁶. Ten sam zarzut dotyczy również przymiotnika $\text{il}\dots\text{blhtoj}$ („uderzany przez morze”).

Uznajemy zatem, że żadna z powyżej przytoczonych prób naprawienia przekazanego tekstu nie jest zadowalająca, wobec czego należy, naszym zdaniem, przyjąć, że tekst dla linii 80 przekazany przez manuskrypt jest poprawny. Najwyraźniej w ten właśnie sposób rozumują uczeni, którzy decydują się na poprawianie tekstu w strofie.

W przypadku linii 72 sprawa wydaje się prosta. Wystarczy bowiem wyŕępujący tam rzeczownik $\text{prosp}\Omega\text{wn}$ poprawić na $\text{prop}\Omega\text{wn}$ (koniektura He-

³ Por. *Il.* 15, 273 / 15, 618-19 / 16, 35 / *Od.* 9, 243 / 10, 87-8 / 13, 196 / *Hes. Th.* 675 / 786 / *A. Suppl.* 351-2 / *h. Hom.:* *h. Pan.* 10 / *h. Merc.* 404 / *Thgn.* 1, 176 / *Pi. O.* 6, 64 / *Theoc. Idyll.* 26, 10.

⁴ W istocie jest to utworzone przez Wilamowitza *hapaks legomenon*.

⁵ A.M. Dale, *Metrical Analyses of Tragic Choruses*, BICS, Suppl. 21, 3, 1983, s. 319. Przymiotnik ten jako określenie skał pojawia się w *A. R.* 2, 271.

⁶ Obraz fal morskich gwałtownie i z hukiem uderzających o skały pojawia się u Homera w *Il.* 4, 422-427 (mowa tam o „falangach Danajów”). W *Il.* 4, 452-456 starcie wojsk porównane jest do mieszania się rwących potoków, spływających z gór. U Ajschylosa *Sept.* 83-86 podobne porównanie odnosi się do argejskiej jazdy, która „płyynie” w kierunku miasta. Związany z tym hałas (uderzanie końskich kopyt o ziemię) porównany jest do huku wody dosłownie „uderzającej o góry”, por. $\text{I}\alpha\kappa\acute{\omega}\beta, \text{Πινδαρική Σημειώματα}, \text{ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΕΤΗΡΙΔΑ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ}, \text{ΠΕΡΙ ΟΔΟΣ Β', ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ}$ 1991, s. 49-52.

atha), co jest poprawką nieznaczną, ponieważ, z uwagi na porównywalne znaczenia obu tych rzeczowników, wyraz *propòlwn* (pozornie) nie wpływa na zmianę znaczenia. Poza tym w ten sposób przywrócona zostaje regularna responsja: *ia tl – ia tl*. Collard, który w swoim wydaniu *Supplices* zamieszcza lekcję kodeksu, uznaje, że kolon *ia tl* jest niewłaściwy ze względu na kontekst metryczny: „*facilis coniectura Heath 72 €coàsin propòlwn cšrej, sed iambus unico telesilleio per synapheam coniunctus h. e. hendecasyllabus alcaicus contextui parum congruit*”⁷. Jest to argument słaby, tym bardziej że Collard nie popiera go żadnymi obserwacjami. Pieśni tragedii charakteryzuje szczególnie na tle poezji greckiej bogactwo i różnorodność użytych miar. Jak słusznie zauważa Snell, w pieśniach tych – w przeciwieństwie do kompozycji Pindara czy Bakchylidesa – często w obrębie jednej strofy mamy do czynienia z występowaniem wielu różnych rodzajów miar⁸. Nie można więc obiektywnie stwierdzić, która z nich pasuje do kontekstu, a która jest z niego wykluczona. Do kwestii metrycznych powrócimy poniżej, teraz jednak zastanówmy się, czy koniekturę Heatha można uzasadnić w tym kontekście. Innymi słowy, musimy stwierdzić, czy zastąpienie rzeczownika *propòlwn* przez *pròpolwn* nie dokonuje się za szkodą dla sensu.

Oba słowa dzielą to samo znaczenie: „sługa, służąca”, a więc również „sługa / służąca boga, kapłan, kapłanka”. Biorąc pod uwagę częstotliwość występowania obu tych rzeczowników w dramacie, można zaobserwować, że *pròpoloj* pojawia się w nim znacznie rzadziej niż *pròspoloj*. W znaczeniu „sługa boga, kapłan” występuje *pròpoloj* na przykład w A. *Cho.* 357-358: *pròpolòj te tîn meg...stwn cqon...wn* TMke< tur£nnwn⁹, E. *Cyc.* 76: TMgè d' ð sòj *pròpoloj KÚklwpi qhteÚw*¹⁰. W tym znaczeniu rzeczownik ten używany jest wymiennie z *pròspoloj*¹¹. Należy w tym miejscu podkreślić, że tylko raz w dramacie *pròspoloj* użyty jest w liczbie mnogiej na oznaczenie „służących boga”¹². Ma to istotne znaczenie wobec wyraźnie odmiennego użycia liczby mnogiej *pròpoloi* oraz *pròspoloi* w dramacie. Ten ostatni wyraz, z wyjątkiem E. *Suppl.* 2, zawsze odnosi się do służących (pałacowych, orszaku zbrojnych

⁷ P. Collard, op. cit., s. 59.

⁸ Por. B. Snell, *Griechische Metrik*, Göttingen 1982, s. 58.

⁹ W LSJ miejsce to jest błędnie zinterpretowane. Według autorów słownika, chodzi w nim o znaczenie *servant that goes before one, attendant, minister*, tymczasem uwaga scholiasty potwierdza, że *tur£nnwn* odnosi się do bogów podziemia: Plutosa i Persefony, por. A.F. Garvie, *Aeschylus Choephoroi*, Oxford 2002 (1986), s. 138. Mamy tu więc do czynienia ze znaczeniem *one who serves a god*.

¹⁰ Pozostałe przykłady użycia tego rzeczownika w dramacie to: E. *Hipp.* 200, E. *Hel.* 570, Ar. *Nu.* 436, Ar. *Pl.* 670 oraz Ar. *Ra.* 1333, gdzie jednak tekst jest niepewny, por. K. Dover, *Aristophanes Frogs*, Oxford 1994, komentarz *ad loc.* W przykładach tych chodzi o znaczenie „sługa boga”. Wyjątkiem jest E. *Hipp.* 200, por. poniżej.

¹¹ Znajduję cztery przykłady, w których *pròspoloj* oznacza „sługę boga”: A. *Eum.* 1034, S. OC 1053, E. *Suppl.* 2, E. *IT* 798.

¹² E. *Suppl.* 2: *ot te naoÝj œete pròspoloi qe©j* (chodzi o kapłanki Demetry w Eleuzis). Z identycznym znaczeniem spotykamy się też w A. *Eum.* 1034, ale kapłanki Ateny, które są tam określone rzeczownikiem *pròspoloi* pełnią jednocześnie funkcję statystów (uczestników procesji), co jest istotne wobec ustaleń, które prezentujemy poniżej.

itp.). Biorąc pod uwagę jego zastosowanie dla określenia *dramatis personae*, możemy wyróżnić kilka funkcji, które pròspoloi pełni w dramacie. Przede wszystkim więc pròspoloi to:

1. statyści, a więc ten szczególny rodzaj *dramatis personae*, które wprawdzie pojawiają się na scenie, lecz nie wypowiadają przy tym żadnej kwestii, por. S. *Ant.* 1320, S. *Ai.* 539, 541, 544, S. *OC* 897, 1553, E. *Alc.* 607, 1111¹³;

2. służba, która jako grupa nie pojawia się na scenie, choć mowa o niej w tekście, por. S. *El.* 78 (służba pałacowa), E. *Med.* 951, 1314 (służebne Medei), E. *Or.* 106 (służebne Heleny)¹⁴. Tego rodzaju *dramatis personae*, które są nieobecne w mikrokosmosie sceny, pełnią jednak niekiedy funkcje dramatyczne, przez to, że ich okrzyki zza sceny motywują akcję, por. E. *Andr.* 820. W S. *El.* 78 lament Elektry, która znajduje się w pałacu, jest interpretowany przez opiekuna jako wołanie jednej ze służących pałacowych. Tę funkcję mogą również pełnić statyści, por. E. *Hipp.* 791 (dobiegający z wnętrza pałacu lament służebnych Fedry wywołuje niepokój obecnego na scenie Tezeusza).

3. W tekście pojawiają się też niekiedy odniesienia do służby, która jako grupa jest wprawdzie nieobecna na scenie, ale pojawia się na niej ich przedstawiciel. Pełni on wtedy funkcję aktora, por. E. *Or.* 1359 (mowa o służbie Heleny – ich przedstawicielem jest Frygijczyk), E. *IA* 802 (jako przedstawiciel służących Agamemnona na scenie pojawia się starzec).

4. Wyrazem pròspoloi określony jest też chór główny w *Ijonie* 510, 1250. Chór ten tworzą służebne Kreuzy. W *Ifigenii w krainie Taurów* określenie to odnosi się do chóru głównego, na który składają się służebne Ifigenii, por. E. *IT* 63.

5. Ten sam rzeczownik użyty jest na określenie chóru pobocznego, por. E. *Hipp.* 54 (myśliwi – towarzysze Hippolita).

Wobec charakteru użycia rzeczownika pròspoloi w dramacie wydaje się, iż jest on tam traktowany jako *terminus technicus*, który służy do określenia głównie statystów. Znajdujemy tylko jeden przykład, w którym statyści nazywani są pròpoloi:

E. *Hipp* 200: lEbet' eÜp»cej ce«raj, prÒpoloi
 ≡ ≡ - - - - - ≡ ≡ - 2 an

Biorąc pod uwagę metrum, można wnioskować, że to ono właśnie zadecydowało o decyzji Eurypidesa, aby posłużyć się w tym miejscu rzeczownikiem pròpoloi, ponieważ w anapesty trudno byłoby wpasować wyraz pròspoloi.

Z pewnością jednak pròpoloj (zarówno w liczbie pojedynczej, jak i mnogiej) nie pojawia się w funkcjach, które dla rzeczownika pròspoloi wyszczególniliśmy w punktach 2-5. Fakt ten wyraźnie, naszym zdaniem, sprzeciwia się możliwości użycia wyrazu propòlwn w E. *Suppl.* 72, gdzie

¹³ Inne przykłady to: *Ba.* 227, 1217, *HF* 332, 724, *Hipp.* 808, 843, *IT* 638, 1205, *Or.* 629, *Tro.* 896, 1047.

¹⁴ Por. też *Hel.* 1036, *Or.* 1561.

mowa jest o chórze pobocznym (punkt 5), który tworzą dzieci poległych pod Tebami bohaterów. Nie można też, naszym zdaniem, postulować, że propoŃwn mogłoby ewentualnie pojawić się tam *metri gratia*, ponieważ w tym wypadku mamy do czynienia z miarami lirycznymi, w których możliwości akomodacji wyrazów do metrum są nieporównywalnie większe niż w miarach stychicznych.

Wobec powyższych ustaleń wydaje się więc, że również strofa w wersie 72 prezentuje poprawny tekst, a tym samym powinniśmy zaakceptować nieregularną responsję w postaci:

strofa	antystrofa
διϕδοχοι, ϕκοἰσι προσϕοἴων ἄρεϊ ≡ ≡ ≡ ≡ - - ≡ - ≡ - ≡ - <i>ia tl</i>	πολὺπονοῖ, ἀϊ τῆμ' ἄλιβ' ἔτου πῆστραϊ <i>ia lec</i> ≡ ≡ ≡ ≡ - - - ≡ ≡ - ≡ -

Jak już stwierdziliśmy, responsja tego rodzaju jest wyjątkowa i nie znajdujemy dla niej analogii w innych miejscach w dramacie. Chcąc ją uzasadnić, nie możemy posłużyć się argumentami stricte metrycznymi, ponieważ odpowiadające sobie *lec* oraz *tl* to dwa różne rodzaje miar, wobec czego nie prezentują one wzajemnej zależności, którą można by porównać do relacji pomiędzy na przykład *gl* oraz *gl'*. Kolony te występują w responsji, ponieważ należą do tego samego rodzaju miar eolskich. Jedyne argumenty, które przemawiają za uznaniem responsji *ia lec* – *ia tl*, mają charakter kompozycyjny i postaramy się je teraz przedstawić.

Kolony, które w przypadku pieśni lirycznych stanowią ich podstawowe elementy kompozycyjne, występują niekiedy w tzw. responsji wewnętrznej. Oznacza to, że w obrębie danej pieśni jej poszczególne i następujące po sobie kolony mają ten sam lub podobny charakter¹⁵. Tego rodzaju wewnętrzną odpowiedniość prezentuje na przykład tzw. Duży Parthenion Alkmana, 1-8 (1 PMG = 1 Davies = 3 Calame):

- ≡ - ≡ - ≡ - ≡ - ≡ ≡ - ≡ - - - ≡ - ≡ - ≡ - ≡ - ≡ ≡ - ≡ - - - ≡ - ≡ - ≡ - ≡ - ≡ ≡ - ≡ - - - ≡ - ≡ - ≡ - ≡ - ≡ ≡ - ≡ - -	<i>lec</i> <i>hag</i> <i>lec</i> <i>hag</i> <i>lec</i> <i>hag</i> <i>lec</i> <i>hag</i>
---	---

Zjawisko to jest również obecne w tragedii. Jednym z jego licznych przykładów niech będzie E. HF 411-414-428-431:

≡ - ≡ - - ≡ - ≡ ≡ ≡ - ≡ - ≡ - ≡ - ≡ - - ≡ - - ≡ - ≡ - ≡ -	<i>ia cr</i> <i>lec</i> <i>ia cr</i> <i>lec</i>
---	---

¹⁵ Na temat pojęcia „responsja wewnętrzna” por. Maas 1972, s. 23 (28 §).

Jak widzimy, poszczególne kolony odpowiadają sobie na zasadzie alternacji, a więc identycznie jak u Alkmana. Tego rodzaju alternacja może mieć bardzo różny charakter i niekoniecznie tak regularny, jak w przedstawionych powyżej przykładach. W *A. Suppl.* 575-579 – 583-587 spotykamy następujący układ kolonów oparty na responsji wewnętrznej:

1. ---≡ ≡ --	<i>ph</i>
2. ≡ --≡ --≡ --≡ -	2 <i>ia</i>
3. -≡ -≡ ≡ --	<i>ph</i>
4. -≡ -≡ ≡ --≡ - <i>gl</i>	
5. -≡ -≡ ≡ --	<i>ph</i>

Dokładną odpowiedniość prezentują tu tylko kolony 1, 3 i 5. Jeśli chodzi o 2 oraz 4, zauważamy, że Ajschylos zestawiał tu w ramach responsji wewnętrznej dymetr jambiczny 2 *ia* oraz kolon eolski *gl*. Jeśli założymy, że jest to postępowanie celowe i poeta chce w ten sposób utożsamić w świadomości odbiorcy te dwa, należące do innych rodzajów miar kolony, należy spodziewać się analogii, które potwierdzą tę zależność. Idealnym przykładem byłaby w tym wypadku alternacja oparta na responsji wewnętrznej pomiędzy 2*ia* oraz *ph*, a więc katalektycznymi wersjami dymetru jambicznego i glikoneja. Tego rodzaju układu nie udało nam się zaobserwować, ale w *A. Sept.* 753-757 – 761-765 spotykamy bardzo podobny:

-≡ -≡ --		<i>ith</i>
≡ -≡ --≡ ≡ ≡ -	2 <i>ia</i>	
--≡ ≡ --		<i>ph</i>
≡ -≡ ≡ --≡ ≡ -≡	≡ <i>D</i> ≡	
-≡ -≡ --		<i>ith</i>

Jambiczno-trocheiczny ityfallik pozostaje tu w responsji wewnętrznej z ferekratejem, czyli katalektyczną wersją glikoneja. Oba kolony wykazują kadencję żeńską, a różnią się tylko jedną pozycją metryczną¹⁶. Jeśli chodzi o 2 *ia* oraz ≡ *D*≡, to nie ma wyraźnych podstaw do ich utożsamiania, choć warto zauważyć, że oba kolony są względem siebie izosylabiczne i liczą po 9 sylab każdy.

Pod względem liczby pozycji metrycznych dymetr jambiczny oraz glikonej nie wykazują żadnych różnic. Jeśli skrócimy kolon *gl* ≡ ≡ -≡ ≡ -≡

o jedną pozycję aneps, otrzymamy telesillejon ≡ -≡ ≡ -≡ -. Analogiczne skrócenie dymetru jambicznego ≡ -≡ -≡ -≡ - daje w efekcie albo *ia cr* ≡ -≡ --≡ -, albo *lec* -≡ -≡ -≡ -. Biorąc pod uwagę powyżej przedstawiony przykład z *A. Suppl.* 575-579-583-587, gdzie poeta najwyraźniej utożsamił w ramach responsji wewnętrznej kolony 2 *ia* oraz *gl*, tego samego należy oczekiwać również w stosunku do *tl* oraz *ia cr* lub *lec*. Odpowiedniość tego rodzaju znajdujemy u Eurypidesa – i to właśnie w jego *Supplices* 778-781 – 786-789:

¹⁶ Tzn. *ph* liczy jedną pozycję metryczną więcej niż *ith*.

≡ ≡ -≡ ≡ -≡ - ≡ -≡ -≡ -≡ - -≡ -≡ -≡ - ≡ -≡ -≡ -	ia cr lec ia cr _a	tl
--	--	----

Obok alternacji kolonu *ia cr* z jego wersją katalektyczną przykład ten pokazuje również odpowiedniość w ramach responsji wewnętrznej pomiędzy *tl* oraz *lec*. Jest to więc pierwszy argument, który, naszym zdaniem, może przemawiać za nieregularną i wyjątkową responsją stroficzną w liniach 72-80 tej samej tragedii.

Drugim argumentem jest budowa pieśni, z której pochodzi powyżej przedstawiony przykład alternacji pomiędzy *tl* oraz *lec*. Jeśli porównamy komponenty E. Suppl. 71 nn. oraz 778 nn., okazuje się, że ta ostatnia zbudowana jest z kolonów, które figurują w pierwszej:

71-8-79-87: 1. ≡ -≡ -≡ -≡ -≡ - ≡ - ≡ - 3 ia <i>tl</i> 2. ≡ ≡ ≡ ≡ -≡ -≡ (≡) - ≡ - ia lec ~ ia tl <i>cr</i> 3. ≡ -≡ -≡ -≡ ≡ - : ia cr 4. ≡ -≡ -≡ -≡ - : ia cr 5. ≡ -≡ -≡ -≡ -≡ - ia cr <i>lec</i> 6. ≡ ≡ ≡ ≡ -≡ ≡ ≡ ≡ -≡ tr tr ≡ -≡ - 3 ia 7. -≡ -≡ -≡ -≡ ≡ ≡ ≡ 2 tr 8. ≡ -≡ -≡ -≡ -≡ -≡ -≡ -≡ ia ith ia ith	778-85-786-93: 1'. ≡ ≡ -≡ ≡ -≡ - 2'. ≡ -≡ -≡ -≡ - ia 3'. -≡ -≡ -≡ - ≡ - lec 4'. ≡ -≡ -≡ -≡ - ia cr _a 5'. ≡ -≡ -≡ -≡ -≡ -≡ - ia 6'. ≡ - ≡ -≡ -≡ - 7'. -≡ -≡ -≡ -≡ - lec 8'. ≡ -≡ -≡ -≡ -≡ -
--	--

Na początek naszą uwagę zwraca ta sama liczba komponentów w obu pieśniach. Drugim wyraźnym podobieństwem są identyczne klauzule w postaci *ia ith*. Poza tym:

- 2': *ia cr* ma swój odpowiednik w 3, 4 i 5
- 3': *lec* występuje w strofie w 2 jako drugi komponent tego dikolonu
- 4': *ia cr_a* to katalektyczna wersja 3, 4 i 5
- 5': *ia lec* występuje w strofie w 2
- 6': 3 *ia* jest identyczny jak 1
- 7': *lec* występuje w strofie w 2 jako drugi komponent tego dikolonu.

Jeśli więc rzeczywiście w 778 nn. poeta nawiązuje do 71 nn., to wydaje się oczywiste, że również 1' jako *tl* powinien znaleźć swój odpowiednik w tej pierwszej pieśni, skoro posiadają go wszystkie pozostałe kolony. Uznanie responsji *ia lec* – *ia tl* zapewnia istnienie takiego odpowiednika w antystrofie.

Trzecim argumentem, który broni lekcji rękopisu dla 72-80, jest analogiczna responsja stroficzną, którą znajdujemy w 599-609. Uwzględniając po-

prawkę Hartunga dla 609¹⁷, otrzymujemy responsję pomiędzy $D \cong reiz$ oraz $D | ith$:

$\acute{e}j\ moi\ \acute{O}f\ \frac{1}{4}pati\ clwr\ \acute{O}n\ de\ \acute{c}ma\ tar\acute{e}ssei - mo\ \acute{c}ra\ p\acute{e}lin\ \acute{t}\acute{O}de\ moi\ q\acute{e}rsoj\ \acute{c}mfiba...nei.$
 $- \cong \cong - \cong \cong - - | - \cong \cong - - | \quad D \cong reiz | \quad - \cong \cong - \cong \cong - | - \cong$
 $- \cong - - | \quad D | ith |$

Tego typu responsja ma charakter analogiczny jak w 72-80, ponieważ drugi komponent (*reiz*) kolonu $D \cong reiz$ jest w istocie katalektyczną wersją drugiego komponentu (*tl*) kolonu *ia tl* z linii 80. To samo dotyczy $D | ith$, w którym *ityfallik* jest katalektyczną wersją *lekythionu* z linii 72. Fakt, że oba analogiczne przypadki nieregularnej responsji pojawiają się w tej samej tragedii z pewnością nie jest bez znaczenia i można w nim, naszym zdaniem, upatrywać intencjonalne postępowanie poety.

¹⁷ Zmiana *qr̄fsoj* (L) na *q̄rsoj* jest nieznacząca i nie wpływa w żaden sposób na sens. Lekcja rękopisu również wprowadza nieregularną responsję pomiędzy $D reiz$ (strofa) oraz $D^2 ba$ (antystrofa). Nie znajdujemy dla niej jednak wyjaśnienia.